

НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЯ ЗА ТЕАТРАЛНО И ФИЛМОВО ИЗКУСТВО

„Кръстьо Сарафов“

Ивет Иванова Лазарова-Торосян

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

**СЪВРЕМЕННИ ПЕДАГОГИЧЕСКИ СТРАТЕГИИ В
ДИСЦИПЛИНАТА СЦЕНИЧНО ДВИЖЕНИЕ**

ЗА ПОЛУЧАВАНЕ НА НАУЧНАТА И ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН
„ДОКТОР“

Научен ръководител:

Проф. Т. Янбастиева

София 2019

Дисертационният труд се състои от увод, три глави, заключение и библиография въз основа на научна и художествена литература. Трудът има своята научна стойност, но би могъл да бъде интересно и увлекателно четиво и за хора, извън театралната сфера.

Първа част от дисертацията е *Уводът*. Той обръща вниманието ни към изискванията на динамично променящият се свят и неговите непрекъснато нарастващи изисквания към творците. Трансформациите са толкова скоростни и радикални, че понякога трудно да се обхванат отделните форми на движение в една обща картина. В голямото разнообразие от движения и на движещи се тела се откроява движението на човека. То е едно от най-многопластовите явления в природата не само поради сложността на функциите на органите на движение, но и поради факта, че върху него въздейства силно и съзнанието.

В тази глава назрява въпросът за съвременния педагог, съвременните методи на преподаване в катедра „Сценично движение“.

В края на Увода се определя посоката на изследването в научния труд. **Предмет на изследването** е миналото, настоящето и бъдещето на дисциплината „Сценично движение“ и ролята ѝ за съвременното професионално възпитание на актьора. Застъпени са и основните цели на обучение в катедрата:

1. Систематизиране и структуриране на знанията за дисциплината „Сценично движение“, получени чрез изследване на същността и спецификата на развитието ѝ.
2. Преглед на научните педагогически програми, застъпени в катедра „Сценично движение“ за усъвършенстване на двигателните способности на тялото.
3. Актуализиране на съвременната педагогическа стратегия на базата на утвърдените научни изследвания в дисциплината „Сценично движение“.

Втора част е първа глава. Тя проследява генезиса на обучителните движенчески техники и методики до създаването на катедрата по Сценично движение в НАТФИЗ “Кр. Сарафов”. Разделена е на няколко части:

1. **Движението-като форма на съществуване** В тази глава ще се опитаме да обединим анатомичната, физиологическата и психологическата теории за сценично движение, за да се разшири и изясни фундаменталната теория свързана с концепцията за психофизическите взаимовръзки на тялото: мускулната система като негово моторно его. Тонусът и качеството на мускула отразяват нивото на приспособлението на съзнанието към онази дейност, с която решаваме да се занимаваме. Психологическата

идентификация се случва в значителна степен чрез отражение на някоя физическа поза или движение, или повторение на формата и ритъма му. Тя може да бъде преднамерена или целенасочена – при изучаването на навика, а може да бъде и несъзнателна, зависеща до голяма степен от емоционалните потребности или защити. Това е основният психологически инструмент на човешкия род, позволяващ ни да преживяваме, да разбираме другите и да създаваме връзки със семейството или с група, към която смятаме, че принадлежим.

Разгледаният материал в първа подточка успява да ни убеди в това, че за формирането на дадено движение, стигаме до извода, че всички движения имат свои специфични особености, които поставят определени изисквания при изграждането на двигателните навици, защото непрекъснато се преплитат строгата им последователност и тяхната пластичност.

2. **Същност на предмета “Сценично движение”**, където се разглежда основната цел на “Сценичното движение”. Чрез различните търсения и анализи стигаме до следния извод: целта на дисциплината „Сценично движение“ е да обогатява и да възпитава актьорското телесно съзнание, да развива и усъвършенства актьорската психомоторика и да повишава нивото на необходимите за актьорската професия качества: въображение, внимание, памет, ритмичност, музикалност, ловкост, рефлексивност, гъвкавост, изобретателност, както и да обогатява движенческата култура на актьора. Актьорът пресъздава идеи и образи чрез движения и думи. У него се създават умения да владее и неразривно да свързва духовното и психофизиката си с биомеханичните възможности на двигателния си апарат.

3. **Проследяване на развитието на дисциплината „Сценично движение”**.

През периода на развитие на актьорското образование като отделна и специфична система, дисциплината “Сценично движение” от своето зараждане до днес непрекъснато обогатява своята същност и приложение. Разширявайки диапазона на физическите възможности на студентите, се изграждат запаси от физически навици и технически прийоми, необходими за пълноценно развитие на психо-физическия апарат на бъдещите творци.

В тази подглава се проследява зараждането на дисциплината „ Сценично движение“. Нейният произход, ако може така да обобщим, започва още от Античната гимнастика. Тя датира от 6-5 в. преди Хр. и се състояла от три раздела: *палестрика* / включва движения с голяма амплитуда-бягане, скокове, вдигане на тежести, борба, плуване, стрелба с лък и военна подготовка;/ *орхестрика* /изучавани били ритуални танци,акробатика, жонглиране и с тях се целяло атлетите да придобият лекота и ловкост на движенията;/ *детски игри*.

Разглеждайки различните прийоми и упражнения на римляни и гърци, в своето изследване стигаме до етапа, при който различни изследователи на физическата активност на човека, вкарват гимнастиката като основен

възпитателен предмет в училищата, а по-късно и във висшите учебни заведения.

Оттук следва един от най-разнообразните моменти в дисертационния труд-преглед и анализ на различни известни педагози, актьори и режисьори и техните мисли и търсения по пътя към откриване и обособяване на дисциплината Сценично движение.

Тези изследвания и експерименти, понякога противоположни и противоречиви, способстват за изграждане на по-задълбочена и целенасочена "актьорска граматика", обогатяват актьорския теоретичен и технически инструментариум и водят до по-лесно разбиране и възприемане на актьорската психофизическа култура.

4. Обособяване на предмета "Основи на сценичното движение" като самостоятелна дисциплина в българското театрално образование.

Тук основният акцент е процесът на създаване на днешната Национална академия за театрално и филмово изкуство. Обръщаме внимание на организацията на учебния процес теоретическите и практическите дисциплини, които са подбрани така, че студентите да получат максимално професионални знания и умения. В следствие на научно-теоретичните и художествено практични професионални търсения, високите обществени изисквания и нарастващата нужда от самоусъвършенстване от страна на учащите, се основават редица катедрени звена в академията, които да носят отговорност за културната и научно-образователна същност на дисциплините в различните специалности.

В хода на нарастващата жажда за изкуство е основана и Катедра "Основи на сценичното движение" е основана през 1968г. от доц. Герда Глоке. Тя включва всички дисциплини, които служат за изграждането на пластическата култура на бъдещите актьори и режисьори.

Проследявайки развитието на театралните системи може да се каже, че характерът на актьорския труд изисква хармоничност на всички качества-физически, психически и психофизически, което налага обособяването и структурирането на специфична дисциплина като „Сценичното движение”. Тя има за цел възпитание на пластическа култура у бъдещите български актьори.

Трета част на съответния труд е втора глава. В нея разглеждаме педагогическото развитие и усъвършенстване на преподавателската дейност на различните преподаватели от катедрата от нейното формиране. Проследяваме постепенното ѝ обогатяване с разнообразни движенчески дисциплини, които способстват изграждането на пластическа палитра от

изразни средства. Описани са първите стъпки на доайените в катедрата и техните и до днес съвременни, адекватни на времето методи на обучение.

От механично струпване на формални белези, засягащи главно външната техника на актьора, педагозите по Сценично движение постепенно пренасочват вниманието си към неговия вътрешен свят, към противоречивата му и в много случаи трудно познаваема психология и психофизически качества. Всеки преподавател създава своя педагогическа „стратегия“, която по специфичен начин формира в учащите се навици като: пластическо мислене, собствен стилна движение, ярка и контрастна пластическа индивидуалност, богата изразителност и др.

В четвърта част са обобщени и синтезирани анализирани дотук педагогически методики в „съвременни педагогически стратегии в дисциплината Сценично движение“. Тази част обръща внимание на различните висши учебни заведения: Югозападен Университет «Неофит Рилски», гр. Благоевград, **Пловдивски Университет „Паисий Хилендарски“ Театрален Колеж „Любен Гройс“**, гр. София: **Нов Български Университет**, където до голяма степен преподават педагози от НАТФИЗ или поне се използват техни програми. Независимо разликите в названието на дисциплината „Сценично движение“ в различните висши учебни заведения, основните педагогически принципи остават едни и същи: осъзнаване, пресъздаване и активност; системност и последователност; достъпност и индивидуалност в обучението; партньорство; овладяване на двигателните техники; лабораторност и самостоятелно себе-развитие.

Разгледани са съвременни педагогически подходи в работата със студентите:

- изграждане на взаимовръзка между обучаващ се и преподавател-доверие;
- екипна дейност между обучаващите се - съвместно разработване и изпълнение на поставени задачи;
- усъвършенстване на креативността чрез наблюдение; формиране на самосъзнание - реално виждане на собствените способности и качества, утвърждаване на обективни критерии;
- експериментално изследване за изпълнение на поставените задачи на принципа на проба и грешка;
- процесът завършва с краен продукт, които в повечето случаи са модерна интерпретация на утвърдените досега такива. Основната идея на доказаните вече педагогически принципи, които рефлексират в днешните програми за обучение, е създаване на баланс между знания и практически умения

Приложена е съвременна програма-обобщение, която е съвкупност от доказалите своята стойност и адекватно звучене програми и методики на различните преподаватели по Сценично движение в НАТФИЗ от създаването на катедрата до днес. Анализирани са няколко утвърдени вече методически принципи на работа:

а/ словесно поставяне на задачите по движение- чрез устното поставяне на задачите се активират и центрират вниманието, координацията, възприемчивостта, оформянето на двигателните представи, въображението на актьорите за вида на изпълнението; уточнява се обща за специалността терминология; придобива се навик за бърза съобразителност и рефлексивност в заданията;

б/ хармонично развиване на цялата психофизика, което се подчинява на последователен преход в усложняване на подадените задачи и изисква максимална мобилизация на всички физически и психически процеси;

в/ комплексен характер при всяко задание- възпитаване на различни умения с поставяне на една задача; поддържане в готовност за работа цялата психофизическа техника на актьора-концентрацията, двигателната памет, самодисциплината;

г/ контраст в подбора на педагогическия материал- редуване на разнообразни по своя характер, цел, темп, ритъм, стил или жанр задачи по движение за максимално провокиране на възприемчивостта на актьорите и събуждане на творческото им въображение ;

д/ ролята на емоционалния стимул в изпълнение на двигателните задачи- пробуждане на чувствата /удоволствие, неудовлетворение, доверие, любопитство, мотивация или демотивация и други/ в работата върху различни движенчески задачи и възприемането им в процеса на изпълнение;

е/ синхронизиране на звук и движение- осмисляне и контролиране на двигателната и речевата дейност по време на поставена речево-двигателна задача и преразпределение на вниманието при нейното изпълнение;

ж/ провокиране на творческото въображение на занимаващите се- преосмисляне и трансформиране на обикновените технически упражнения в сценични похвати и изразни средства;

з/ екипност в съставяне на учебните планове по практическите дисциплини- координиране на нивото на сложност и разнообразност на темите по сценично движение с тези по актьорско майсторство и сценична реч за изграждане на цялостен процес на обучаване;

и/ пластически етюди- финал на етапите от обучение по дисциплината „ Сценично движение”.

Традиционно в дисциплината „ Сценично движение” са заложили два основни раздела: усъвършенстване на телесния апарат и усвояване на специални сценични навици. Целият процес на обучение: самоопознаване, култивиране и съзнателно контролиране на телесната природа на актьора, са разделени на два стратегически модула на педагогическа работаА/ Комплексен групово-индивидуален модул:

1.Физически тренинг /акценти/:

-коригиране- установяване индивидуалните физически и психофизически недостатъци /бариери/ на студентите;

-повишаване на телесната активност- разширяване диапазона на двигателните възможности;

-осъзнаване на телесната култура- усъвършенстване на сетивността и рефлексивността му.

2.Координация на двигателните умения:

- равновесие;

- интегриране на психофизическите качества за изпълнение на сложни двигателни задачи.

Б/ Индивидуален модул:

1.Предметна среда:

- повишаване ритмичността, координацията и контраста на движенията в пространството, спрямо предмета.

2.Специфични сценични навици:

- разширяване диапазона на пластическите умения и навици;

- изграждане на характер на движението.

3.Работа с група или партньор.

4.Етюд:

- Самостоятелна работа на студента;

-Физическо осъществяване на зададена задача.

5. Работа над пластиката в дипломен спектакъл.

В дисертацията се анализират различни театрални школи, утвърдени и съвременни педагогически методи, свързани с формирането на пластическата култура на актьора, в чиято основа са съзнателната и целенасочена работа за

развитие на специфична актьорска пластичност и придобиване на богата двигателна култура.

Заклучение-пета част: С анализа на дисертационния труд отново се потвърждава тезата, че основата на общата актьорска пластичност се изразява в умението да се използват старите прийоми и навици за създаване на нови, които да характеризират актьорските движения бързо, ефикасно, точно, с минимум усилия, ярко и „остроумно“. Съвременните педагогически стратегии в дисциплината „Сценично движение“ се търсят по-скоро в подхода, в мисленето и в активността на въображението. Често пъти при тях физическото действие е психологически обусловено, извира от въображаем емоционален център, от определена зона на тялото и е израз на физическото взаимодействие между актьор и образ.

Последната част е **библиография**- прочит и цитати от различни български и чуждестранни творци и педагози, чиято работа е тясно свързана с развитието на дисциплината „Сценично движение“.

Справка за приносите на дисертационния труд:

1. Пространно изследване на историческото развитие на дисциплината Сценично движение- произход и обособяване;
2. Анализ на важни двигателни компоненти, необходими за движението ни;
3. Анализ на основните цели и задачи на дисциплината „Сценично движение“ и нейното безапелационно място в изграждането на бъдещите актьори;
4. Анализ и структуриране на преподавателска дейност от основаването на катедра „Сценично движение“ до днес;
5. Проследяване на възникването на различните съвременни движенчески дисциплини;
6. Анализ на значението на всеки един компонент от характеристиките на дисциплината „Сценично движение“.

Публикации в печатни издания и участия в конференции:

-„Театърът е поезия“, КуклАрт, С.2015

-Участие в научна конференция на тема „Съвременни предизвикателства на връзката между куклата и детския зрител“ в рамките на Национален куклено-театрален фестивал „Михаил Лъкатник“ в Ямбол на 22 април 2015 г.

